

W zamku Hartheim zamordowano w latach 1940-1944 dziesiątki tysięcy ludzi.

Księga Pamięci Hartheim

Opis projektu Księga Pamięci Hartheim

Cel projektu

Sporządzenie listy nazwisk ofiar eutanazji, które zostały zamordowane w zakładzie śmierci Hartheim w latach 1940-1944.

Ujęcie problemu

W trakcie realizacji narodowo-socjalistycznego programu "eutanazji" na całym ówczesnym terenie Rzeszy w specjalnych zakładach śmierci wymordowano ludzi fizycznie i psychicznie upośledzonych, niedostosowanych i "nieużytecznych". Jeden z tych zakładów utworzony na zamku Hartheim. Wydaje się, że w czasie planowej likwidacji zakładu zniszczone zostały wszystkie dokumenty, dotyczące ce ofiar, które do dnia dzisiejszego dnia pozostają bezimiennie. Jeśli w ramach realizacji tego projektu nie uda się odkryć żadnych oryginalnych akt, wykorzystane zostaną drugorzędne źródła miejscowe, gdyż prawdopodobnie większość ofiar może na będzie zidentyfikować, uwzględniając dane zachowane w miejscach ich pochodzenia.

"Księga" Pamięci

Nazwiska ofiar, wzbogacone w miarę możliwości takimi danymi, jak data urodzenia, miejsce zamieszkania i opieki, data przyjęcia i wywozu, ujęte zostaną w oddzielnym pliku. "Księga" Pamięci będzie więc zarządzanym automatycznie zbiorem danych; nie przewiduje się drukowania konwencjonalnego. Mając na uwadze ochronę prywatności nie podjęto jeszcze decyzji, w jakiej zakresie dane te udostępnione zostaną Izbie Pamięci na zamku Hartheim.

Dokumentacja

Ważnym uzupełnieniem dokumentacji stać się może wystawa "Wartość życia" poświęcona relacjom krewnych i znajomych ofiar. Wszystkie dane zgromadzone w ramach projektu stanowią będą trzon obszernej dokumentacji, którą zaopiekuje się po niej Towarzystwo Zamku Hartheim, czyniąc ją częścią składową Izby Pamięci.

Ramy czasowe: 1998 do czerwca 2002

Historia zakładu śmierci Hartheim

W 1896 roku Camillo książę Starhemberg podarował zamek Hartheim Krajowemu Towarzystwu Dobroczynności w celu utworzenia w nim "zakładu opiekuńczego" dla ludzi fizycznie i psychicznie upośledzonych. Do 1938 roku w tej wzorowo wyposażonej i prowadzonej instytucji rozciągano opiekę nad ok. 180 podopiecznymi.

Autor poniższego tekstu: dr. Wolfgang Neugebauer

W 1938 roku w następstwie "Anschlusu" Austrii wyłączeniu Krajowego Towarzystwa Dobroczynności rozpoczęto przebudowę zamku na zakład eutanazji: przygotowano komorę gazową i piec krematoryjne. Akcja masowych mordów w Hartheim rozpoczęła się w maju 1940 roku. Ofiary selekcjonowano na podstawie orzeczenia lekarskiego o przydatności i zdolności do pracy. Transportem - drogą kolejową do Linzu a dalej dwoma autobusami, dojeżdżającymi do drewnianych zabudowań baraków przy zamku - zajmowała się organizacja "Gekrat". Ofiary, po rozebraniu się, identyfikacji, zarejestrowaniu złotych zębów i sfotografowaniu - mordowano przy pomocy tlenku węgla w przypominających prysznicze komorach gazowych. Śmierć wskutek uduszenia następowała po długich cierpieniach.

Po usunięciu z otchłamy zębów zwłoki palono w krematorium, kości mielono, a prochy wrzucano do Dunaju i Traunu. Stosowano perfidny system dezinformowania rodzin, wystawiając świadectwa zgonu z nieprawdziwą przyczyną śmierci oraz fałszywymi miejscem wystawienia zwłok i pochówku.

Po zakończeniu powyższej akcji zagłady ("T4"), w sierpniu 1941 roku w wyniku następnej akcji ("14 f 13") w Hartheim śmierć poniosło ponad 8000 więźniów obozów koncentracyjnych z Dachau i Mauthausen (względnie Gusen). Zamek stał się również zakładem śmierci dla kilkuset psychicznie chorych oraz robotników ze wschodu niedolnych do pracy. Latem 1943 roku ulokowano tu, przeniesioną z Berlina, centralę T 4.

Opracocy

Odpowiedzialni za masowe mordy lekarze i urzędnicy administracji byli bez wyjątku długoletnimi, oddanymi sprawie narodowymi socjalistami. Obowiązki dyrektora pełnił psychiatra z Linzu dr. Rudolf Lonauer, a jego zastępcy - Niemiec z Rzeszy dr. Georg Renno. Administrowaniem zajmowali się m.in. Christian Wirth, Franz Stangl, Gustav Wagner i Franz Reichleitner - pózniej zostali komendantami obozów koncentracyjnych w Treblince, Bełżcu i Sobiborze a także San Sabba (koło Triestu). Pozostałych pracowników, np. palaczy i kierowców jak również "pielęgniarzy" rekrutowało kierownictwo Okręgu Górnego Dunaju. Część personelu odbywała tu służbę przymusową.

Koniec zakładu śmierci

W celu zatarcia wszelkich śladów zimą 1944/1945 więźniowie Mauthausen usunęli urządzenia techniczne z zamku i przywrócili dawny stan budowli. Wypędzone w 1938 roku siostry szarytki powróciły by zaopiekować się upośledzonymi dziećmi (Okręgowa Szkoła Pomocnicza)

Od 1945 roku do dziś

Od 1948 roku zamek Hartheim należy ponownie do Krajowego Towarzystwa Dobroczynności i służy jako dom opieki. Reaktywowane w 1945 roku Krajowe Towarzystwo Dobroczynności, stosownie do swych celów statutowych, w 1963 roku podjęło budowę "Domu dla niezdolnych do kształcenia". W 1969 roku, dla upamiętnienia ok. 30 tysięcy ofiar, w pomieszczeniach zamku urządzono Izbę Pamięci. Od 1968 roku zamek jest siedzibą "Instytutu Hartheim".